

Pripómnje k odločbi c. kr. najvišjega sodišča z dne
10. marcija 1891, k št. 151 in 284 Praes. ex 1890,
v knjigi judikatov št. 123.

Velevažna ta odločba *) izreka načelo, da je renska in poznejšnja konvencijska veljava (konvencijski denar), katera je pred dobo fin. patenta z dne 20. febr. 1811, št. 929 zb. pr. zak., bila običajna v avstrijskih kronovinah, premenila se zaradi določeb v §§ 8., 9., 12. in 13. napominanega patenta v dunajsko veljavo (Wiener- (Landes-) Währung, Einlösscheine, Anticipativscheine), tako da je ta kovinski denar preračunati kakor dunajsko veljavo po smislu § 5. ces. nar. z dne 27. aprila 1858, št. 63 drž. zak. in § 3. ces. nar. s 27. aprila 1858, št. 64 v avstrijsko veljavo po razmerji 100 gld. konv. den. = 42 gld. avstr. velj., ne pa po razmerji 100 gld. konv. den. = 105 gld. avstr. velj.; in da je poslednje navedeni preračun (100 gld. konv. d. = 105 gld. avstr. velj.) uporaben le na tist konvencijski denar, ki se je s patentom z dne 1. junija 1816, št. 1248 zb. pr. zak. in dv. dekr. z dne 25. okt. 1817, št. 1382, zopet uvel v promet.

Ne pripisujem si moči, da bi se temu načelu odločno uprl, a kritika o tej odločbi najvišjega sodišča vidi se mi umestna. Ni moj namen razmotrivati prejšnje judikature sodišč in omenjam le kot znano, da je najvišje sodišče do leta 1875. držalo se načela, izraženega v navedenem judikatu, da je pa nasprotno pot krenilo z odločbo z dne 8. januv. 1875 (št. 10353 Gl. Ung.), potem

*) Objavljena v „Verordnungsbl. d. k. k. Justizmin.“ 1891, kos VII., slóve po besedi: „Die Umrechnung der in der Zeit vor dem Jahre 1799. entstandenen Forderungen, insoweit dieselben nach dem 1. November 1858 zur Zahlung zu kommen haben, hat nach § 5 der kaiserlichen Verordnung vom 27. April 1858, Nr. 63 R. G. Bl. nach dem Verhältnisse von hundert Gulden Wienerwährung zu zwei und vierzig Gulden der neuen österreichischen Währung zu geschehen.“

pa z odločbo z dne 15. januv. 1890, št. 14696 ex 1889 (št. 148 rep. izrekov ex 1890) zopet povrnilo se na prejšnjo pot.

Hočem pa v nastopnem navajati in razmotrivati mnenja odločilnih pravnikov iz dobe, ko je fin. patent z dne 20. febr. 1811 stopil v pravno moč. Priobčil je ta mnenja prof. Pfaff v „Jur. Blätter“, št. 24.—28. l. 1882, v člankih z naslovom „Eine Episode aus der Geschichte des oesterr. Papiergeldes.“

Gotovo so nazori pravnikov in to članov komisije za justične reči ter zastopnikov vlade, kateri so početkom tega stoletja sodelovali v zakonodavstvu, nazori ob imenovanem patentu važni tudi še sedaj za pravo pojmovanje patenta, važni tembolj, ker se — meni vsaj se vidi tako — nikakor ne zlagajo s tezo, na katero je najvišje sodišče postavilo navedeno novo načelo, namreč da je s patentom z dne 20. febr. 1811 premenil se konv. denar v dunajsko veljavo. Opomniti pa je takoj, da komisija za justične reči ni sodelovala pri tem patentu, nego izšel je, ne da bi bila najmanj nanj vplivala. Umevno je torej, zakaj je komisija odločno pobijala drakonične odločbe patentove ter branila proti njemu pravo in pravice državljanov.

Fin. patent z 20. febr. 1811 provzročil je, združen z neugodnimi vnanjimi vplivi, jako nevarno finančno stanje. Novi papirni denar (Einklös-Anticipativscheine) ni imel nikake fundacije in zategadelj padala je njegova vrednost v primeri s kovanim denarjem bolj in bolj ter kmalu ga je zadela ista usoda, kakeršna prejšnje „bankovce“ (Bancozettel), za katere je bil padel kurz celo na 1200 : 100. Sploh se je čutila potreba, uvesti zopet konvencijski denar. To se je najprvo zgodilo s patentom z dne 1. junija 1816, št. 1248 zb. pr. zak., kateri dovoljuje sklepati pismene pogodbe na konvencijsko veljavo. Za tem je izšel dv. dekr. z dne 25. okt. 1817, šte. 1382, ki dovoljuje tudi pri ustnih pogodbah konvencijsko veljavo.

V tem času bila so posvetovanja med tedanjim državnim ministrom Stadionom ter dvorno justično komisijo in med člani te komisije samimi. In mnenja, ki so se razodevala pri teh posvetih, priobčuje prof. Pfaff.

Tu pridejo najprvo razprave, katere so bile pred patentom z dne 1. junija 1816, št. 1248 zb. pr. z.

S kabinetnim listom iz Milana z dne 1. marcija 1816 obvestil je cesar tedanjega predsednika komisiji za justične reči, pl. Haan-a, da je odobril državnega ministra Stadion-a predlog, po katerem se prenareja določba §-a 9. patenta z dne 20. febr. 1811, (da je vse pogodbe sklepati le v dunajski veljavi in da so vse druge pogodbe neveljavne — razen tistih, ki se sklepajo na določeno vrsto kovanega denarja), in da mora nameravani zakon sestaviti dvorna komisija za justične reči, sporazumljena s finančno upravo. Komisiji se je bilo izjaviti, je li pomislekov kaj s pravnega stališča, ako bi se zakon tako-le glasil: „Vom Tage der gegenwärtigen Kundmachung an ist es Jedermann gestattet, in schriftlichen Urkunden Verträge auf Conventionsmünze oder Papiergeld abzuschliessen. Für den Verkehr, welcher sich auf mündliches Uebereinkommen gründet, behält jedoch vorderhand der § 9 des Patentess vom 20. Febr. 1811 noch seine volle Wirksamkeit.“ Referent v juristični komisiji določen je bil baron Locella; posvetovanje je bilo dne 2. majnika 1816 in predsednik je dotični zapisnik s pismenimi predlogi referenta in drugih svétnikov uposlal drž. ministru.

Referent Locella navaja poleg drugega v svojem referatu:

Einem rechtlichen Bedenken unterlag es nie, zu gestatten, dass jedermann Verträge auf Conventionsgeld abschliesse, indem diese Valuta, in ihrem Werte gesetzlich bestimmt, überall geltend ist und in den österreichischen Staaten durch den Einfluss widriger Ereignisse zwar in der Tat aus dem Umlaufe gekommen, aber nicht durch Gesetze aus dem Umlaufe gesetzt war. Als der 8. Paragraf des Finanzpatentes bestimmte, dass Wiener-Währung die einzige Valuta sein soll, war Conventionsmünze vorlängst nicht mehr im Umlaufe. Das Verbot des 9. Paragraphes des Finanzpatentes, Verträge auf Conventionsmünze zu schliessen, beruhte demnach lediglich auf politischen Rücksichten und es kann die Aufhebung desselben in rechtlicher Beziehung nicht dem mindesten Anstande unterliegen.

Konvencijski denar torej je bil tudi še pozneje veljaven, čeprav ga je odločno prepovedal patent z dne 20. febr. 1811. (Predsednik Haan v svojem predlogu celó naglašá, da se tudi za časa patenta sklepajo še vedno pogodbe na konv. denar.) Prepoved konv. denarja snuje se iz političnih, namreč finančialnih ozirov. Država je potrebovala denarja, a ker ga ni bilo, naredila je papirni denar — po poti, ki takrat uže davno ni bila več nenaavadna — brez najmanjše fundacije. Prepovedati konv. denar in

zajedno uvesti prisilni kurz papirnega denarja (in bistveno je zapoved, da je v prometu le papirni denar dopusten, prisilni kurz, to vzlic argumentaciji najviš. sodišča) ni drugega, nego davek, čigar pobiranje je jako jednostavno, kateri pa mora občutno pritiskniti na kapital.

Votant dvorni svétnik Gärtner naglašá v svojem poročilu:

Hören die Einlösungsscheine auf, die einzige cursirende Valuta zu sein, und erhält die klingende Münze wieder wie ehemals gesetzlichen Umlauf, so kann der Schuldner sein vor dem 15. März 1811 (dan, ko je stopil pat. z 20. feb. 1811 v pravno moč) gegebenes Versprechen in cursirender klingender Münze zuzählen, erfüllen, und es bleibt kein Grund ihn von der Erfüllung desselben loszuzählen.

Pač tehtovit argument, da se konvencijski denar ni premenil v dunajsko veljavo,¹⁾ da njegove notranje vrednosti ni absorbovala dunajska veljava!

Vsi člani justične komisije pa so menili, da je konvencijsko veljavo uvesti tudi za ustne pogodbe, a ne samo za pismene.

Stadion odgovoril je potem Haan-u z listom z dne 11. majnika 1816, da just. komisija ne more pravnega vprašanja v tej reči rešiti soglasno s financijalnim vprašanjem, ako le-tega ne pozná (Stadion namreč poprej ni naznanil nikakih razlogov za nameravano preuredbo §-a 9. pat. z 20. febr. 1811) in zato povabi komisijo na ustno posvetovanje. To je bilo v seji dne 16. majnika 1816 in sicer tajno; finančno ministerstvo je zastopal dv. svétnik pl. Kübeck.

Velevažno je, kar je v tej seji razložil ta vladni zastopnik. Povedal je namreč, da namerja vlada to-le:

a) die Basis des Patentes vom Jahre 1811, das bloss Papiergeld circuliren solle, wird ganz aufgegeben;

b) die neue Basis ist: dass gar kein Papiergeld circuliren solle (die Creditzeichen sollen nicht Geld werden, sondern nur die Natur an den Inhaber gestellter Wechsel haben);

c) der Uebergang von dem dermaligen Zustande der Geldcirculation zu dem neuen kann nicht plötzlich und auf einen Schlag geschehen; man wird daher

d) zwischen dem Ende des dermaligen Zustandes und dem Anfange des neuen einen kurzen Zwischenraum eintreten lassen, binnen welchem Papier- und Metallgeld neben einander cursiren;

¹⁾ Tukaj bodi omenjeno, da so „dunajsko veljavo“ po propisu patenta tvorili „Einlösungsscheine“ in poznejšnji „Anticipativscheine“, do 31. januarja 1812 pa tudi prejšnji „bankovci“ umanjšani na $\frac{1}{5}$ vrednosti.

e) bloš für diese Zwischenperiode ist diejenige gesetzliche Abänderung des § 9 des Patentess vom 20. Febr. 1811 berechnet, über deren Textirung die k. k. Hofkommission in Justizgesetzesachen befragt worden ist;

f) die ad b bemerkte neue Basis führt die Nothwendigkeit herbei, nicht nur mehr andere, die Privatverhältnisse betreffende Verfügungen des Patentess vom 20. Febr. 1811 abzuändern, sondern auch damit gesetzliche Bestimmungen über die aus der bevorstehenden Finanzoperation hervorgehenden Fragen des Privatrechtes, besonders in Beziehung auf die Art, wie nach Ablauf der Zwischenperiode die vor dem Anfange derselben entstandenen Rechtsverbindlichkeiten zu erfüllen seien, in Verbindung zu setzen.

g) Das Finanzministerium gedenkt die Verfertigung des Entwurfes zu dem Gesetze, wodurch die Privatrechtsverhältnisse in allen diesen Beziehungen und im gehörigen Zusammenhang mit dem neu angenommenen Finanzgrundsatz festgestellt und regulirt werden sollen, der k. k. Hofcommission in Justizgesetzesachen zu überlassen.

h) Dieses Gesetz soll während der Zwischenperiode entworfen und am Ende derselben promulgirt werden.

Pomeníto je torej obljubila tu vlada, papirnemu denarju dati realno podlogo (glej točko b). Storila je to nekoliko uže leta 1816, ko je oživotvorila „Nacijonalno banko“. Definitivno in čisto na novi podlagi pa je rešila to vprašanje z „denarsko pogodbo“ (Münzvertrag) z dne 24. januvarija 1857, št. 101 drž. zak.

Za vprašanje pa, je li pravni značaj konv. denarja s pat. z dne 20. febr. 1811 premenil se v dunajsko veljavo, važen je odstavek vladne izjave. Da le-tu omenjenim pravnim zavezam, nastalim pred obečano prehodno dobo, pripadajo gotovo tudi tiste zaveze, ki so nastale pred patentom z 20. febr. 1811 v konvencijskem denarji, to izhaja uže iz tega, ker ta vladna izjava omenja sploh vseh zavez, a ne samo takih, ki so se sklenile za vlade finančnega patenta, bodisi v papirnem denarji ali pa „per illicitum“ v konvencijskem denarji, ker nadalje obeča prenarodbo določil v pat. z dne 20. febr. 1811, nanašajočih se na zasebno-pravne razmere, torej uprav tistih, ki zadevajo plačilo tirjatev, nastalih pred tem patentom, in naposled, ker je ta izjava odgovor na predlog justične komisije, kateri poleg drugega tudi določa, da morajo pogodbe, pred finančnim patentom v konvencijskem denarji sklenjene, stopiti v prejšnji stan. Vlada je torej obljubila, da bode pravno razmerje pogodeb, sklenjenih pred dobo fin. patenta z dne 20. febr. 1811 v konv. denarji, rešila z zakonom, a priznala je tako,

da se pravni značaj pogodeb, pred to dobo v konv. denarji sklenjenih, ni premenil, ali z drugimi besedami, da fin. patent konv. denarja ni premenil v dunajsko veljavo; kajti drugače bi o kakem pravnem razmerji sploh ne mogel biti govor. Stadion sicer pozneje oporeka z dopisom z dne 21. majnika 1816 justični dvorni komisiji, da bi nameraval tak zakon, kakeršnega je razvil vladni zastopnik Kübeck, ali iz diplomatičnega tega dopisa razvidno je, da ga odvrčajo zgolj finančni oziri.

Potem izšel je patent z dne 1. junija 1816, št. 1248 zb. pr. zak., ki dovoljuje sklepati pismene pogodbe na konvencijsko veljavo. S tem patentom in dv. dekr. z dne 25. okt. 1817, št. 1382 (ki je dopustil konv. veljavo tudi pri ustnih pogodbah), potem z delovanjem Nacijonalne banke, ki je od početka (l. 1816) pa do 1820. l. s svojo fundacijo v kovinah spravila 50,621.000 gld. papirnega denarja iz prometa, ter po kurzu sprejemala papirni denar, plačevala pa — vsaj deloma — v kovinah, doseglo se je, da je kurz papirnega denarja v primeri s konv. den. postal stalen (250 gold. dun. velj. = 100 gold. konv. den.), tako da so se denarne razmere zdatno izboljšale.

Toda neposredno po izdanem patentu z dne 1. jun. 1816, št. 1248, bile so te razmere še prav tako neugodne, kakor poprej, in vlada je še jedenkrat poskusila rešiti pravno vprašanje starih tirjatev. Cesar izdal je grofu Stadionu ta-le kabinetni list:

Lieber Graf Stadion! Ich vernehme, dass die Privatgeldverhältnisse und die Gerichtshöfe sich in Ansehung derselben jetzt mehr als jemals in einer schwankenden Ungewissheit befinden, so dass am Ende gesetzlose Willkür einzureissen drohet. Da die Voraussetzungen des Finanzpatentes, dass die Einlösungsscheine das Metallgeld wirklich vorstellen, nicht eingetroffen sind... so erhalten die Gläubiger dermal für Gold und Silber, oder für alte Posten nicht einmal einen kleinen sicheren Rest, nach der Scala¹⁾ des Fin. Patentes vom Jahre 1811, indem das surrogirte Papiergeld das Schicksal des vorigen hat, somit der Gläubiger kaum den 8., 9. oder 10. Theil des Geliehenen erhält.

¹⁾ Za plačila tirjatev, ki so nastale v času od 1799. do 14. marcija 1811 v banko-lističih, določa se v § 13. in 14. pat. z 20. nov. 1811 posebna lestvica (skala), ki za vsak mesec vsakega teh let kaže kurz banko-lističev proti konv. denarju, n. pr. julija meseca 1802. l. kurz 120 banko = 100 konv. Posojilo n. pr. v znesku 400 gld. banko, ki je v tem meseci nastalo, plačati je gledé na to, da fin. pat. izreka „Einlösungsscheine“ jednakovredne

Wenn auch übrigens die Erwartung gehegt wird, dass das Papiergeld sich nach Jahrganz dem Metalle annähern werde, so leiden doch in der Zwischenzeit die Gläubiger den empfindlichsten Nachteil... Dieser Gegenstand verdient die reiflichste Beratung der Staatsverwaltung, welche zum Schutze des Eigentums jeder Art verpflichtet ist. Sie haben demnach diese Beratung, wenn sie noch nicht gepflogen worden wäre, ohne Verzug zu veranlassen, und mir dann das Resultat derselben ungesäumt gutachtlich vorzulegen.

Schönbrunn 16. August 1816.

Franz

Jasno in določno izraža ta kab. list, da imajo tisti upniki, katerim je tirjatev v konv. denarji nastala še pred fin. patentom z dne 20. febr. 1811, še vedno pravico do plačila tirjatve v isti vrednosti, kakeršno so zadobili, da je to njihovo pravico fin. patent ter neugodni razvoj dunajske veljave pač alteriral, a je ni razrušil, in da je pomagati tem upnikom, ker trpijo veliko krivico.

Tudi to je torej važen dokaz, da se konv. denar ni premenil v dunajsko veljavo.

Stadion se je zaradi tega cesarskega ukaza obrnil z noto dne 11. septembra 1816 do just. dv. komisije in povedal jej svoje mnenje, kako bi bilo moči po smislu ces. ukaza pomagati iz žalostnih denarnih razmer. Ta nota razjašnjuje tudi pravno razmerje med tirjatvami, ki so nastale pred dobo fin. patenta z dne 20. febr. 1861, in pa dunajsko veljavo. Govoreč o teh tirjatvah pravi:

Die Skala beruht offenbar auf der Voraussetzung, dass das damals in den Umlauf gesetzte Papiergeld mit der Conventionsmünze ganz gleichen Werth habe, und eigentlich als einzige Staatswährung an die Stelle derselben trete.¹⁾ Diese Voraussetzung hat sich in Beziehung auf das Wertsverhältnis des Papiergeldes zur Münze nicht bewährt und hiedurch geschieht es, dass in Ansehung der in dieser Periode (namreč pred pat. 20. februvarija 1811) eingeschlossenen Rechtsgeschäfte ein gewaltsamer Zustand

s konv. denarjem, po tem kurzu, torej 400 gld. banko = 320 Einl.-Sch. In ker imajo Einl.-Scheine n. pr. l. 1815 in 1816 proti konv. denarju mnogo manjšo vrednost, jasno je, da trpi veliko škodo upnik, ki je meseca julija 1802 posodil 400 gld. banko = 320 konv. in dobi plačilo leta 1815 ali 1816 za to tirjatev 320 Einl.-Sch. Isto velja tudi za tirjatve sklenjene v konv. den. Ako je leta 1802 kedo posodil 320 konv. den., dobi 1805. leta 320 gld. v Einl.-Sch., a trpi izdatno škodo, ker so ti v primeri s konv. den. mnogo manj vredni.

¹⁾ Minister torej ne piše, da se je konv. denar premenil v dunajsko veljavo.

eingetreten ist, weil die stipulirten Geldleistungen nach einer unrichtig gewordenen Voraussetzung grösstenteils sogar in Ziffer verändert wurden. Das, was geschah, ist in seiner Folge ebensoviel, als wenn die Staatsverwaltung zu Gunsten der Schuldner nach einem beliebigen Gesetze die rechtmässige Forderung herabgesetzt hätte. In Beziehung auf diese Periode sind die Verletzungen empfindlich und für sie scheint mir eine Abhilfe nothwendig. Diese Abhilfe kann ich mir nicht anders denken, als wenn die der Skala zu Grunde liegende Voraussetzung verwirklichtet, und als Grundsatz aufgestellt würde, dass die Skala auf Conventionsmünze berechnet, der Schuldner jeder Art also gehalten sein soll, die skalamässige Summe in Münze oder im Papiergelde nach dem zur Verfallzeit bestehenden jeweiligen Wert derselben zur Münze zu entrichten.¹⁾

Stadion sicer v svoji noti nadalje utemeljuje, da je takov pomoček glede na financijalno stanje neizvêden in stavlja svoj predlog samo za slučaje, da dolžnik sam upniku odpové, ali pa če se dekretuje, da za naprej noben upnik ni dolžan sprejeti proti svoji volji plačila. Ali to je tukaj brez pomena. Prvi organ vlade, in to je poglavitno, priznava, da imajo upniki, katerih tirjatev je nastala pred dobo fin. patenta, pravico tirjati v isti vrednosti, kakeršno so zadobili. Iz tega in ker ta državnik navaja, da je dunajska veljava stopila le na mesto konv. denarja, pa izhaja, da se konv. denar tudi po njegovem mnenji ni premenil v dun. veljavo.

(Konec prih.)

J. Kavčnik.

¹⁾ Za posojilo meseca julija 1802. torej v znesku 400 gld. banko = 320 konv. d. ali pa za posojilo 320 gld. konv. den. moral bi upnik po predlogu Stadionovem dobiti 320 gld. konv. den. ali pa po kurzu preračunjeni višji znesek v Einl.-Sch., a ne več samo 320 gld. Einl.-Sch.



O reformi pravoslovnih in državoslovnih študij.

(Spisal Fr. Š.)

Gospodski zbornici predložila se je vladna predloga, načrt zakona, zadevajočega pravoslovne in državoslovne študije ter izpite. S tem korakom izročilo se je parlamentarnemu obravnavanju velevažno vprašanje o reformi juridične iz-